

Jaargang 44, nummer 1,
maart 2019

Kampen - Broederkerk

Historische vereniging voor de IJsseldelta Jan van Arkel

Inhoud

KAAL HOOFD EN RODE LAP - <i>Laurens Hooisma</i>	2
DE FRANCISCANEN IN KAMPEN - <i>Sybren Gerlofsma</i>	13
KOOS KWAM OM BIJ MISBOMBARDEMENT - <i>Johan Prins</i>	23
INTUSSEN NR. 13· 2019 REMBRANDTJAAR - <i>Jaap van Gelderen</i>	27

Illustratie omslag:

Gedeelte van het ruim 60 are tellende voormalige kloostercomplex vanuit het oosten gezien. De Botermarkt (voorgrond) was eens kloosterkerhof, de Nieuwe Markt (rechts buiten beeld) had ooit de functie van kloostertuin. Vóór het jaar 1580 huisvestte het complex gangbare kloosterelementen als kerk, librije (bibliotheek), dormitorium (slaapruiimte), refector (eetzaal) en infirmarium (ziekenzaal). Nu kennen we deze ruimtes respectievelijk als Lemkerzaal, Ikonenmuseum, horecagelegenheid en Stadsgehoorzaal. In de tussenliggende tijd vonden onder andere het politiebureau, de Latijnse School en een lagere school hier onderdak. Illustratie ansichtkaart.

Ten geleide

Het voorjaar is een tijd van gedenkdagen met betrekking tot de laatste wereldoorlog. De bevrijding van Kampen en omgeving viel op 17 april 1945. Traditiegetrouw wordt in het nummer, dat aan deze dagen voorafgaat, aandacht besteed aan de oorlogsdagen. Deze keer in een tweetal artikelen van uiteenlopende aard. Laurens Hooisma neemt ons mee in de tijd direct na de bevrijding, toen men op weinig verheffende wijze meende te moeten afrekenen met NSB'ers en zgn. 'moffenmeiden'. Een onthullend verslag over een chaotische tijd. Vanuit nieuw verkregen informatie beschrijft Johan Prins onder welke omstandigheden de in het vorige nummer genoemde verzetsstrijder (en fami-

lied van Annie van 't Hul-Bonsink) aan het eind van de oorlog om het leven kwam.

Sybren Gerlofsma laat aan de hand van een inleidend artikel over de Kamper Minderbroeders zien dat er uit het onderzoeken van de bronnen vanuit topografische invalshoek meer te vertellen valt over de begintijd van deze kloosterlingen in de stad Kampen. Jaap van Gelderen ziet kans om ons naar aanleiding van 2019 als Rembrandtjaar via uitgever Jan Hendrikus Kok en archivaris Clara Welcker mee te nemen naar de uit Kampen afkomstige Elisabeth Bas, ooit bekend door een sigarenmerk.

KAMPEN STRAFT: KA

KAMPEN STRAFT:

KAAL HOOFD EN RODE LAP

Laurens Hoogstra

Er woedt een discussie of de Nederlandse overheid haar excuses moet aanbieden aan vrouwen en meisjes die 74 jaar geleden na de bevrijding wegens omgang met Duitsers zijn kaalgeknipt. Deze discussie is begonnen nadat de Noorse premier haar excuses had aangeboden voor het kaalknippen van vrouwen in Noorwegen. Hoe ging Kampen om met haar als verdacht bestempelde inwonsters?

De ooggetuigen

“De Duitsers trokken zonder slag of stoot weg, de vlaggen gingen uit (in en uit door wisselende berichten van het front) en toen heeft men zich geworpen op allen die de naam hadden NSB’er te zijn of “moffenmeid” Dat was geen verheffend gebeuren.” Was getekend Jantine Georgine du Rieu (geboren 1931) in het in 1990 verschenen boek “Kinderen verhalen van de oorlog, Kampen 1940-1945.” Du Rieu maakt op 17 april 1945 de bevrijding van Kampen mee en ze getuigt van een feestelijke dag. Maar ook van een dag der wrake. Waar 17 april 1945 voor de meeste Kampenaren de bevrijding betekent, daar breekt voor een minderheid een tijd van vernedering aan. Du Rieu. “Zo herinner ik mij een meisje, dat van de Van Heutszkazerne, waar ze kaalgeschoren was, naar huis moest lopen in Zuid door een haag van joe-

lende mensen, die met rotte eieren en andere troep naar haar gooiden, haar spuugden en schopten.”

In het genoemde boek zijn meerdere verhalen waarin wordt verwezen naar de wraak van een deel van de Kamper bevolking op mannen en vrouwen die verdacht werden aan de verkeerde kant van de geschiedenis te hebben gestaan. Zo laat Piet Pel (1931-2011) optekenen. “17 april. Iedereen zegt: ze zijn weg! Ze zijn weg! Mensen dansen, klappen in handen, pikken elkaar de schaarse Canadezen af. Een volksgericht – kale moffenmeiden. ’s Middags dankdienst. Stralend weer.” Marry Stoffer (1935) vertelt: “Ik zag hoe de vrouwen die met de Duitsers hadden geheuld op karren naar het Van Heutszplein werden gebracht en daar werden kaalgeschoren.” Barend Meijer (1934) “Meteen na de oorlog werden de NSB-ers en moffenmeiden opgepakt door mannen van de Binnenlandse Strijdkrachten (NBS) Ze werden de stad doorgejaagd en

De Franciscanen van Kampen

MOGELIJKE AANZET TOT ONDERZOEK NAAR HET BEGIN

Sybrén Gerlofsma

Uit schriftelijke bronnen valt niet te achterhalen wanneer en onder welke omstandigheden de Minderbroeders of Franciscanen in Kampen neerstreken. Toch bevatten deze lokale bronnen naar onze mening onbenut materiaal dat meer licht kan werpen op de begintijd van de Kamper kloosterhistorie. Op grond van deze bronnen kan bijvoorbeeld met zekerheid worden aangetoond dat de Broederkerk vóór het jaar 1472 bestond uit slechts één beuk. Deze bijdrage beoogt niet meer dan het bieden van enkele gemotiveerde overwegingen als mogelijke aanzet tot nader onderzoek.

WAT WE WETEN

Uit het ons bekende binnenstedelijke bronnenmateriaal kan worden afgeleid dat de Franciscanen of Minderbroeders in Kampen verbleven tussen 1300 als jaar van de vroegst bekende vermelding en 1579 als jaar van vertrek door de overgang van de stad naar de gereformeerde godsdienst.

Binnen deze periode vormt de kloosterbrand van 1472 een belangrijk scharnierpunt. Na deze brand verrees een vernieuwd klooster, waarvan de kloosterlingen waren vervangen door observanten, broeders die strikter in de leer waren dan hun voormalige Kamper ordegenoten.

We beschikken over ruim honderd bronvermeldingen die direct of indirect betrekking hebben op de kloostergemeenschap en de kloostergebouwen in dit tijdvak.

SPOREN VAN DE FRANCISCANEN

Behalve schriftelijke vermeldingen laat een dergelijke periode van aanwezigheid uiteraard haar sporen na in de overgeleverde naamgeving. Een zevental bestaande namen herinneren ons aan deze minderbroeders: Broederkerk, Broederstraat, Broederbrug, Broederweg, Broederpoort, Broedersingel en Broeder broeksweg.

De ruimtelijke situatie is eveneens behoorlijk beïnvloed door de voormalige aanwezigheid van het klooster van deze broeders. Bij de opheffing aan het eind van de zestiende eeuw besloeg het kloostercomplex maar liefst een oppervlakte van ruim 60 are. Behalve de Broederkerk maakten de huidige locaties van Botermarkt en Nieuwe Markt, van Stadsgehoorzaal, Ikonenmuseum en voormalige Latijnse School er deel van uit.

Koos Postuma kwam om bij misbombardement

Johan Prins

In 1945 verscheen op 26 maart voor de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente Hellendoorn de 58-jarige heer Hendrikus Plomp, van beroep aanspreker, om te verklaren dat vier dagen eerder, 's middags om vier uur ('zestien uur nul minuten') in Nijverdal was overleden. 'Postuma, Jacobus, oud drie en twintig jaren, radio-monteur, geboren en wonende te Brunssum, zoon van Postuma Marcus, overleden en van. Otten Rensia, zonder beroep, wonende te Brunssum.'

Koos Postuma.

Koos (Jacobus) Postuma werd in het nummer van juni vorig jaar van dit tijdschrift beschreven als a. verzetsman die het jodenjongetje Nico de Groot in de Tweede Wereldoorlog naar de familie Schutte op het Kampereiland bracht, b. als achterneef van de moeder van Reijer van 't Hul die het gedicht dat in dat nummer stond schreef en c. als omgekomeene bij een bombardement in Twente. Nader onderzoek bleek toen niet direct mogelijk. De Historische Kring Hellendoorn-Nijverdal leverde de basisinformatie voor dat nader onderzoek, nadat op de 'Ereljst van gevallen 1940-1945' van het NIOD de naam van Jacobus Postuma gevonden was: overleden op 22 maart 1945 in Nijverdal.

Achttien dagen voor de feitelijke bevrijding (9 april) van Nijverdal en omgeving begingen Amerikaanse bommenwerpers een grote vergissing. Er werden geen bommen op Duitse stellingen rond